

Metodika monitoringu druhů přílohy I směrnice o ptácích – luňák červený, luňák hnědý

Autoři: Petr Horáček, David Horal

Editor: Jan Havlíček

Verze 2020

Hlavní cíle průzkumu:

- získání aktuálních údajů o rozšíření, početnosti a vývoji populace luňáka hnědého a luňáka červeného na sledovaném území
- zjištění jejich biotopových nároků
- zjištění a popis faktorů s negativními dopady na populace cílových druhů
- zjištění výskytu dalších ochranně významných druhů na kontrolovaných lokalitách

Metoda provádění průzkumu:

Výběr lokality

Luňák hnědý pro umístění hnízda preferuje lesní porosty bezprostředně sousedící s vodní plochou. Na jižní Moravě bylo zjištěno pouze 7 % hnízd dále jak 200 metrů od vodní plochy. Hnízda jsou většinou na listnatých stromech, zejména na dubech, jasaněch a topolech, mimo jižní Moravu pak i na bucích, nebo vzácně na jehličnanech. Hnízdo je zpravidla nedaleko kraje lesa (na jižní Moravě více jak 90 % hnízd umístěno do 50 m od kraje lesa). Obecně lze za vhodné lokality považovat jakékoliv starší listnaté porosty blízko vodní plochy, nebo toku.

Luňák červený hnízdí hlavně v krajině s mozaikou listnatých lesů a pastvin, luk a polí a vodních toků, na jižní Moravě hlavně v lužních lesích. Není však tak závislý na přítomnosti vodní plochy jako luňák hnědý a častěji obsazuje i nevelké polní remízky v otevřené krajině. Oba druhy však mohou hnízdit ve společných biotopech. Hnízda jsou zpravidla na listnatých stromech, hlavně na dubech, jasaněch a topolech (jihomoravské lužní lesy), v polních remízcích nejčastěji na borovici.

Zimní nocoviště luňáka červeného jsou v současné době známá pouze z oblasti jižní Moravy a zde se nacházejí na místech, která jsou totožná s hnízdišti, tzn. v lužních lesích, především v údolních nivách řeky Dyje, příp. Moravy. Ojediněle obsazují i jiné biotopy (např. okraj Milovického lesa v CHKO Pálava, tzn. dubo-habrové porosty v pahorkatině), v blízkém Rakousku (March-Thaya-Auen) a na Slovensku (Záhorie) pak i menší polní lesíky. Lokalizace vlastního nocoviště se z roku na rok mění, může se ale několikrát změnit i v průběhu jedné zimy.

Metoda monitoringu

Monitoring hnízdní populace

V rámci monitoringu proběhne kontrola známých hnízd a lokalizace nových hnízd a hnízdních teritorií na základě vyhodnocení cílené registrace tokajících párů či krmících ptáků. Pro zjišťování hnízdních teritorií a sledování potravních okrsků bude použita především metoda pozorování z míst s dobrým výhledem. Doporučuje se v obou termínech pracovat ve dvojici či ve větším počtu pozorovatelů, každý na svém stanovišti ve stejnou dobu, přičemž bude zaznamenáván čas a směr pohybu ptáků.

1. Určování hnízdních teritorií podle tokajících párů (1. termín): tvorba párů a obsazování hnízdního teritoria probíhá u obou druhů ihned po přiletu ze zimovišť, tj. u luňáka hnědého od přelomu III. a IV., u luňáka červeného již od první poloviny III. V oblasti s nepravidelným výskytem u obou druhů to může být i později. Svatební lety jsou u obou druhů velmi nápadné a často doprovázené hlasovými projevy. Zvláště silně se luňáci hnědí ozývají v těsné blízkosti hnízdního porostu. Pokud při ukončení svatebního letu ptáci zapadají prudce do porostu, sedají většinou těsně k hnízdu. Luňák červený krouží ve větších kruzích než luňák hnědý a při kroužení se častěji vzdaluje na větší vzdálenosti (2-3 km) od vlastního hnízdního teritoria. Oba druhy mohou kroužit spolu, velmi často také oba druhy hnízdí na stejných lokalitách (na jižní Moravě cca 50 % populace obou druhů), přičemž hnízda obou druhů luňáků od sebe mohou být vzdálena i pouhé desítky metrů. Na počátku snášení a inkubace je u obou druhů ještě velmi aktivní na hnízdišti alespoň jeden pták z páru. Ke konci inkubace a u mláďat jsou již luňáci hnědí na hnízdištích hůře zjištělní. Ptáci, kteří se objevují v páru na různých lokalitách či společně loví koncem V. a v VI., zřejmě buď přišli o snůšku, nebo jsou to ptáci nehnízďící, kterých je zřejmě v populaci poměrně vysoký podíl.
2. Určování potravních teritorií (2. termín): Potravní teritorium luňáka červeného je větší než u luňáka hnědého a loviště bývají podle místních podmínek a dostupnosti potravy různě vzdálená (u luňáka červeného až 10–15 km, u luňáka hnědého až 5 km). Zatímco luňák hnědý preferuje spíše vodní plochy, luňák červený loví výhradně v otevřené zemědělské krajině. Vhodné je kontrolovat čerstvě posečené louky nebo pozemky s víceletými píceňkami do cca 5–10 km v okruhu okolo předpokládaného hnízdiště. Při určování potravních teritorií lze rovněž využít síť pozorovacích stanovišť.
3. Dohledání hnízd (3. termín): Dohledání hnízd obou druhů bude provedeno na základě předchozích znalostí jejich polohy a dále i na základě poznatků získaných při sledování tokajících ptáků a jedinců přinášejících potravu. Kontrolována budou také hnízda využívaná v minulosti a známá hnízda dalších druhů, která by luňáci mohli využívat –

doporučuje se provádět kontroly oblasti na podzim předchozího roku, kdy jsou potenciálně využitelná hnízda aktivně vyhledávána.

4. Sledování úspěšnosti hnízdění (4. termín): Kontrola mláďat přímo na hnízdech není povolenou metodou monitoringu. Zcela postačí kontrola hnízda dalekohledem ze země krátce před tím, než jsou mláďata vyvedena. Mláďata se po vyvedení drží ještě několik týdnů v těsné blízkosti hnízda. Pokud bude na dohledaných hnízdech provedeno kroužkování, je nutné shromažďovat přesné údaje o počtu mláďat.

Monitoring zimovišť luňáka červeného

Monitoring společných nocovišť luňáka červeného proběhne pouze ve vybraných oblastech, které může na základě aktuální situace určit odborný nebo regionální garant. Z míst s dostatečným výhledem na lokalitu jsou sledováni všichni ptáci přilétající na nocoviště. Je nutné dbát opatrnosti, aby nedošlo k duplicitnímu započítání stejných jedinců. Na lokalitě je potřebné být nejméně jednu až dvě hodiny před soumrakem a setrvat na ní až do tmy – poslední ptáci mohou na nocoviště zalétat až téměř za úplné tmy.

Během monitoringu jsou při sčítání z pozorovacích bodů zaznamenávání vždy všichni zjištění jedinci dravců, sokolovitých, krkavce velkého a čápa černého. Doporučeno je zaznamenávání všech ZCHD a druhů přílohy 1 směrnice o ptácích.

Monitoring probíhá pouze za příznivých klimatických podmínek, tj. bez deště a silného větru. V období svatebních letů je ke sledování nejvhodnější slunečné počasí během rána a dopoledne.

Termín, počet návštěv a rozsah monitoringu

Monitoring formou sledování přítomnosti tokajících ptáků a ptáků létajících pro potravu bude probíhat na všech vhodných lokalitách zájmového území. Tam, kde probíhal monitoring v minulosti, proběhne především na stejných lokalitách. Na každé lokalitě bude provedeno nejméně po 2 kontrolách během 1. a 2. termínu, v případě přítomnosti luňáků dále nejméně po 1 kontrole v 3. a 4. termínu (v závislosti na úspěšnosti dohledávání hnízd a podmínkách pro sledování – pokud nebudou např. při prvním pokusu mláďata dobře viditelná, je potřeba návštěvu zopakovat). V případě negativního výsledku při 1. a 2. termínu (v každém nejméně 2 negativní kontroly) není potřeba provádět kontroly ve 3. a 4. termínu.

termíny	luňák hnědý	luňák červený
1. termín (hnízdění teritoria)	10. IV. – 30. IV.	15. III. – 10. IV.
2. termín (potravní teritoria)	1. V. – 20. VI.	1. V. – 20. VII.
3. termín (dohledání hnízd)	1. V. – 15. VI.	1. V. – 30. V.
4. termín (sledování úspěšnosti hnízdění)	15. VI. – 20. VII.	1. VI. – 20. VI.

Sčítání luňáka červeného na nocovištích proběhne 1× měsíčně od IX. do II. (nocujícího hejna bývají výjimečně zjišťována již od poloviny července a až do března, ovšem obvykle se objevují až v průběhu září a rozpadají se v průběhu února).

Změna termínu, počtu návštěv a rozsahu monitoringu, popř. i další odůvodněné změny oproti metodice jsou možné na základě schválení odborným garantem.

Forma odevzdávání výsledků:

- nálezová data všech dravců, sokolovitých, krkavce velkého a čápa černého. Nálezová data všech dohledaných hnízd cílových druhů.
- stručná textová závěrečná zpráva, řádně vyplněná tabulka závěrečné zprávy.
- zákresy všech sledovacích bodů v podobě vektorových dat (formát shp.).

Zdroj:

Horák, P., 2006: Metody monitoringu ptáků – Luňák hnědý. Dep. AOPK ČR, Praha, 4 pp.

Horák, P., 2006: Metody monitoringu ptáků – Luňák červený. Dep. AOPK ČR, Praha, 5 pp.